

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**Dominó gyűrűzárási reakciók új heterociklusos
alapvázat tartalmazó kondenzált származékok
sztereoszelektív előállítására**

Kajtár Mihály

Témavezető: Dr. Kurtán Tibor

Ipari konzulens: Dr. Paczal Attila

DEBRECENI EGYETEM

Kémiai Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2024

1. Az értekezés előzményei és célkitűzései

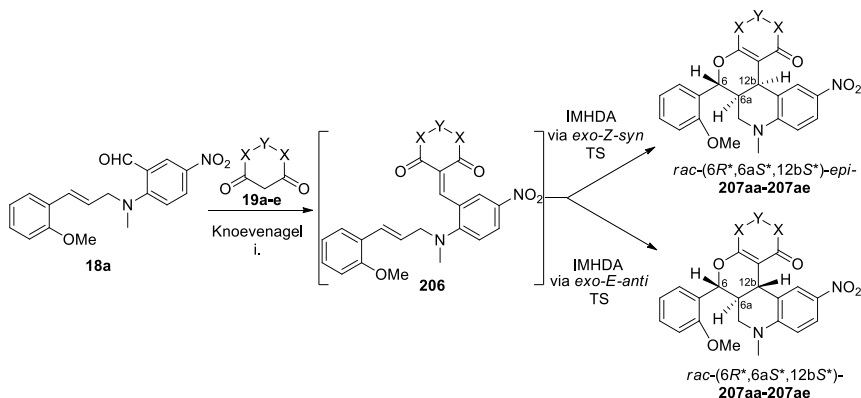
A királis, kondenzált heterociklusok számos természetes vegyületben előforduló szerkezeti elemek, melyek bioaktivitásukat tekintve nagy diverzitást mutatnak. A 3,4-dihidro-2*H*-pirán, furán, tiofén és pirrol szerkezeti elemek önmagukban ritkán fordulnak elő, legtöbbször benzol-kondenzált vagy telített formájukban találhatók meg a természetben. A természetből izolált vegyületek gyakran szolgálhatnak alapként a gyógyszerhatóanyagok fejlesztésénél és tervezésénél. A természetes forrásból izolált vegyületeknél a problémát sok esetben nem csak a gazdaságtalan izolálás jelenti, hanem az is, hogy ezeknek a vegyületeknek a módosítása az izolálást követően jelentős kihívást jelent, valamint bonyolultságuk miatt nem lehetséges. Amennyiben az alapvázon, vagy a szubsztitúciós mintázaton változtatni szeretnénk a hatás javítása érdekében, mindenképpen elő kell állítani a vegyületeket. Kutatócsoportunk évek óta foglalkozik királis, kondenzált *O,N*-heterociklusok dominó reakciókkal történő előállításával és ezen vegyületek sejtosztódásgátló hatásának vizsgálatával.

2. Alkalmazott vizsgálati módszerek

A kutatómunka során a modern szerves kémiai félmikro- és mikromódszereket és mikrohullámú aktiválást alkalmaztunk. A reakciók követésére és az anyagok tisztaságának ellenőrzésére vékonyréteg-kromatográfiát, az előállított vegyületek tisztítására oszlopkromatográfiát és/vagy kristályosítást használtunk. Az új vegyületeket fizikai állandóik (olvadáspont, retenciós faktor) mérésével jellemeztük, szerkezetüket 1D- és 2D-NMR mérésekkel, infravörös spektroszkópiával, tömegspektrometriás módszerekkel és egykristály röntgendiffrakciós vizsgálatokkal igazoltuk. A vegyületek relatív konfigurációját karakterisztikus NOE effektusaik alapján rendeltük hozzá. A molekulák sejtosztódásgátló hatását U87 (agydaganat) és Hep2G (tüdőrák) HL60 (leukémia), A2780 (petefészekrák), HELA (méhnyakrák) és BEL-7402 (májrák) sejtvonalakon, MTT-tesztrel végeztük.

3. Az értekezés új tudományos eredményei

3.1. *N*-arilfahéjamin szubsztrátok és gyűrűs β -dikarbonil reagensek dominó Knoevenagel-hetero Diels-Alder reakciójával előállítottunk hat új királis, kondenzált heterociklusos származékot és optimalizáltuk a reakciókörülményeket.

1. Táblázat: **18a** és β -dikarbonil vegyületek DK-IMHDA reakciói.

Sor	19a-e	X	Y	Termék	Korábbi hozamok (%)	Aktuális hozamok (%)	diasztereomer arány
1.	19a	CH ₂	CH ₂	207aa/epi-508aa	51	50	1:1 ^a
2.	19b	CH ₂	-	207ab/epi-508ab	13	60	3:1 ^a
3.	19c	NMe	C=O	207ac/epi-207ac	37	69	2:1 ^a
4.	19d	NEt	C=S	207ad/epi-207ad	75	85	2:1 ^a
5.	19e			207ae/epi-207ae	30	92	3:2 ^b

i. piperidin, etanol, szobahőmérséklet. a) (6*R**,6*aS**,12*bR**) és (6*R**,6*aS**,12*bS**) aránya ¹H-NMR mérések alapján b) izolált diasztereomer arány.

A korábbi kutatómunka során vizsgáltuk a **18a** és gyűrűs aktív metilén csoportot tartalmazó reagensek dominó Knoevenagel intramolekuláris hetero-Diels-Alder (DK-IMHDA) reakcióit. A királis, kondenzált heterociklusos célvegyületeket alacsony hozamokkal és diasztereomerek keverékeként kaptuk meg. A doktori kutatómunka során a reakció oldószerét a korábbi toluolról etanolra cseréltük, ezzel segítve a kondenzációs lépést, valamint a korábban alkalmazott reflux hőmérséklet helyett most szobahőmérsékletet használtunk. A reakciók hozama javult, azonban a diasztereoselektivitást sem az oldószer, sem a hőmérséklet változtatása nem befolyásolta.

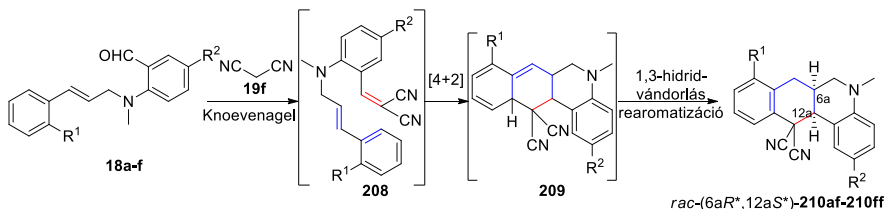
A gyűrűs β -dikarbonil reagensek dominó Knoevenagel-intramolekuláris hetero-Diels-Alder reakcióban alakították ki a **207aa/epi-207aa-207ad/epi-207ad** királis, kondenzált *O,N*-heterociklusokat. A diasztereomerek keverékét kristályosítással izoláltuk, majd oszlopkromatográfiásan kíséreltük meg elválasztani. Ez a módszer a **207ae/epi-207ae** esetben sikeres volt. Az elválasztásokat megnehezítette a termékek rossz oldhatósága, melyet az eluenshez adott 10-50 % diklórmétánnal vagy kloroformmal tudtuk javítani. Ez viszont jelentősen rontotta a diasztereomerek elválását. Két regioizomer termék keletkezésére volt lehetőség a 4-

hidroxi-6-metil-2H-pirán-2-on reagens (**19e**) esetében, azonban csak a **207ae/epi-207ae** vegyületek diasztereomer keverékének keletkezését azonosítottuk. A **207ae/epi-207ae** vegyületek az IMHDA lépésben a keton karbonil csoport részvételével alakultak ki.

Az előállított diasztereomerek relatív konfigurációját a 12b-H és 6a-H protonok háromkötéses csatolási állandói alapján tudtuk megállapítani, valamint amikor az ¹H-NMR spektrumban található jelátfedések nem tették lehetővé a csatolási állandó leolvasását, 2D-NOESY spektrumokból állapítottuk meg a relatív konfigurációt.

3.2. Új királis, kondenzált ciklobután és hexahidrobenzo[j]fenantridin származékokat állítottunk elő diasztereoszelektív, versengő dominó Knoevenagel-intramolekuláris sztilir-Diels-Alder és ionos [2+2] cikloaddíciókban.

Kutatómunkánk során a **18a-f** sztirol származékok és malonitril között dominó Knoevenagel intramolekuláris sztilir-Diels-Alder reakciót azonosítottunk, melyben a cikloaddíció során a benzolgyűrű a dién részét képezte. A reakciók hozamának javítása érdekében a korábban alkalmazott toluolt etanolra cseréltük és a forralás helyett szobahőmérsékletet, valamint egy esetben 60°C-ot alkalmaztunk.

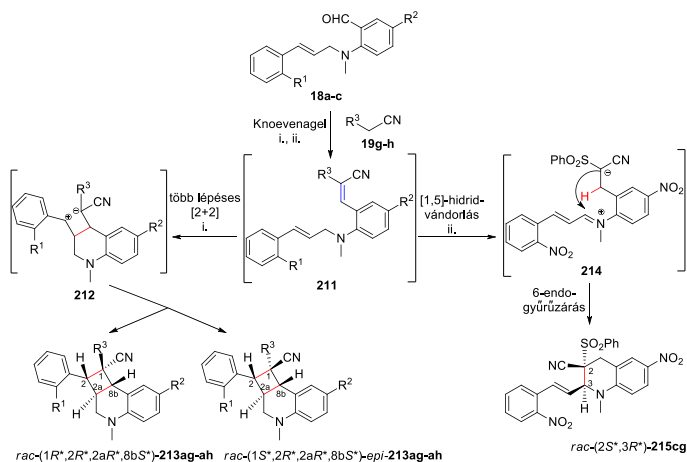
2. Táblázat: Dominó Knoevenagel-formális [4+2] cikloaddíció nitrilszármazékokkal.

Sor	18a-f	R ¹	R ²	Termék	Hozam (%)	diasztereomer arány
1.	18a	OMe	NO ₂	210af	65	1:0
2.	18b	H	NO ₂	210bf	64	1:0
3.	18c	NO ₂	NO ₂	210cf/epi-210cf	57	1:1 ^{a,b}
4.	18d	OMe	CF ₃	210df	92	1:0
5.	18e	H	CF ₃	210ef	61	1:0
6.	18f	OMe	H	210ff	33	1:0

a) (6aR*,12aS*) és (6aR*,12aR*) aránya ¹H-NMR mérések alapján b) szobahőmérséklet helyett 60 °C.

A reakciók hozamai a szubsztitúciós mintázattól függetlenül javultak a korábbiakhoz képest. Az előállított vegyületek relatív konfigurációját a 6a-H és 12a-H protonok háromkötéses csatolási állandóinak leolvasásával tudtuk meghatározni, melyek minden esetben ³J_{6a-H-12a-H} = 2,4-4,0 Hz közé estek. A **210bf** és **210df** esetében a csatolási állandók mellett egykristály röntgendiffrakció

is alátámasztotta a keletkező vegyületek szerkezetét és relatív konfigurációját. A **18c** kiindulási anyaggal végrehajtott dominó Knoevenagel-sztiril-Diels-Alder (DKSDA) reakciónál azt tapasztaltuk, hogy a gyűrűzárási reakció csak 60 °C-on játszódott le és diasztereomerek keverékét lehetett izolálni. Ebben az esetben a *transz* relatív konfigurációjú *epi*-**210cf** jelenlétét a keverék ¹H-NMR spektrumában található ³J_{6a-H-12a-H} = 12,1 Hz-es csatolási állandójú 12a-H proton jelenléte igazolta. Ebben az esetben az eltérő szelektivitás oka feltehetőleg az, hogy a nitrocsoport jelenlétében a koncertikus aszinkron folyamatból egy ionos több lépéses mechanizmus lesz, amiben a rearomatizáció során lehetőség van mindkét diasztereomer keletkezésére. További nitril tartalmú reagensekkel a szubsztitúciós mintázattól függően azonosítottunk dominó Knoevenagel-[2+2] és [1,5]-hidridvándorlás-6-*endo* gyűrűzárási reakciókat.

3. Táblázat Dominó Knoevenagel-[2+2] cikloaddíció és [1,5]-hidridvándorlás-6-*endo*-gyűrűzárási reakciók.

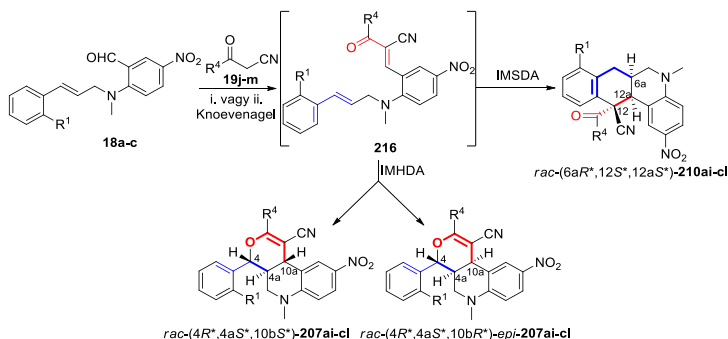
Sor	18a-d	R ¹	R ²	19g-h	R ³	Termék (hozam (%))	diasztereomer arány
1.	18a	OMe	NO ₂	19g	SO ₂ Ph	213ag/ <i>epi</i> - 213ag (31)	1:1 ^a
2.	18c	NO ₂	NO ₂	19g	SO ₂ Ph	215cg (28)	1:0 ^a
3.	18d	OMe	CF ₃	19g	SO ₂ Ph	213dg (30)	1:0 ^a
4.	18a	OMe	NO ₂	19h	2-(piridil)-	213ah/ <i>epi</i> - 213ah (39)	1:1 ^b

i.: piperidin, AcOH, reflux, vagy szobahőmérséklet, ii.: piperidin, AcOH, vízm. EtOH, 4h reflux, a) reflux, b) szobahőmérséklet.

2-(fenilszulfonil)acetonitrillel (**19g**) és 2-(2-piridil)acetonitrillel (**19h**) dominó Knoevenagel-[2+2] cikloaddíciót azonosítottunk amennyiben a kiindulási anyag aromás gyűrűje elektronküldő szubsztituent tartalmazott. A **18c** kiindulási anyag és **19g** reagens reakciója esetében egy dominó Knoevenagel-[1,5]-hidridvándorlás-6-*endo* gyűrűzárási reakció játszódott le. Ennek az az oka,

hogy az aromás gyűrűn található elektronvonzó csoport jelenlétében ezzel a reagenssel minden egyéb gyűrűzárási reakció kedvezőtlen.

A versengő reakciókat 2-cianoacetav származékok esetén is észleltük és ezekben az esetekben a reakció a reagensok szubsztitúciójától függően hangolhatóanak bizonyult.

4. Táblázat: Dominó Knoevenagel-hetero és -sztril-Diels-Alder reakciók 2-cianoacetamidokkal

Sor	18a-c	R ¹	19j-m	R ³	Termék	Hozam (%)	diasztereomer arány
1.	18a	OMe	19i	OEt	207ai	50 ⁱⁱ	1:0
					210ai	18 ⁱⁱ	1:0
2.	18b	H	19i	OEt	<i>epi</i> -207bi	46 ⁱⁱ	1:0
					210bi	36 ⁱⁱ	1:0
3.	18c	NO ₂	19i	OEt	207ci/ <i>epi</i> -207ci	26 ⁱⁱ	3:1
					210ci/ <i>epi</i> -210ci	33 ⁱⁱ	3:1
4.	18a	OMe	19j	NH ₂	210aj	66 ⁱ	1:0
5.	18b	H	19j	NH ₂	210bj	74 ⁱ	1:0
6.	18c	NO ₂	19j	NH ₂	207cj	60 ⁱⁱ	1:0
7.	18a	OMe	19k	NHMe	210ak	67 ⁱ	1:0
8.	18b	H	19k	NHMe	210bk	76 ⁱ	1:0
9.	18c	NO ₂	19k	NHMe	nincs reakció ⁱⁱ		
10.	18a	OMe	19l	NMe ₂	207al	50 ⁱ	1:0
					210al	20 ⁱ	1:0
11.	18b	H	19l	NMe ₂	bomlástermékek ⁱ		
12.	18c	NO ₂	19l	NMe ₂	207cl/ <i>epi</i> -207cl	24/24 ⁱⁱ	1:1 ^b
					210cl	17 ⁱⁱ	1:0

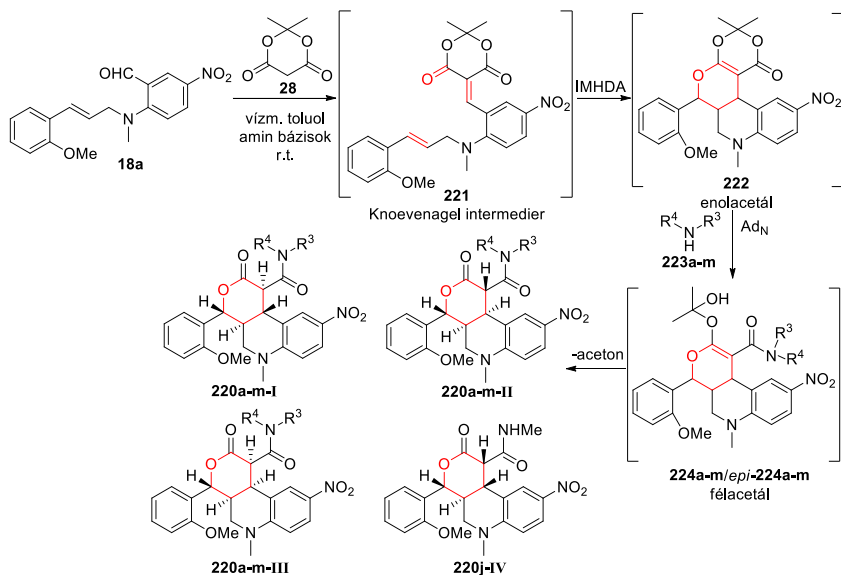
i. Piperidin, AcOH, vízmentes EtOH 16 h r.t., ii. piperidin, AcOH, vízmentes EtOH 4 h reflux, a) epimerek aránya ¹H-NMR mérések alapján, b) epimerek aránya izolált hozamok alapján.

A reakciókat elvégeztük etil-cianoacetáttal (19i) és a 18a és 18b szubsztrátok esetén teljes diasztereoselektivitás mellett tudtuk előállítani a két-két gyűrűzárt végterméket. A 18c szubsztrát esetében a cikloaddíciós reakciók diasztereoselektivitása csökkent és csak epimerek keverékeként sikerült izolálnunk a HDA és SDA cikloaddíció végtermékeit. A korábbiakhoz hasonlóan ebben az esetben is a nitrocsoporthoz jelenléte miatt egy ionos gyűrűzárási mechanizmus

lehet a felelős a diasztereoselektivitás elvesztéséért. A szubsztituálatlan 2-cianoacetamid reagenssel (**19j**) elvégezve a reakciót a **18a** és **18b** szubsztrátoknál szelektíven a DK-IMSDA reakció játszódott le, míg az **18c** szubsztrát esetében a **207ck** vegyület keletkezett diasztereoselektíven DK-IMHDA reakcióban. Az *N*-metil-2-cianoacetamid (**19k**) a primer amidhoz hasonlóan reagált, azzal a különbséggel, hogy az **18c** szubsztrát esetében nem sikerült gyűrűzárási reakciót végrehajtanunk, ami a nitrocsoport SDA reakcióban mutatott dezaktiváló hatása miatt lehet. *N,N*-Dimetil-2-cianoacetamiddal (**19l**) elvégezve a reakciót **18a** és **18c** szubsztrátok esetében lejátszódott mindkét gyűrűzárási reakció két terméket eredményezve, míg a szubsztituálatlan **18b** szubsztráttal csak bomlástermékek megjelenését tudtuk azonosítani, ami ebben az esetben az ionos mechanizmusú [2+2] és IMSDA reakciók termékeinek alacsony stabilitásával magyarázható. A dominó reakciókat megvizsgálva elmondhatjuk, hogy a gyűrűzárási lépés hozama és kemoselektivitása érzékeny a szubsztrát aromás gyűrűin található szubsztituensekre. Elektronküldő csoport jelenléte kedvező mind a sztíril-Diels-Alder mind az ionos [2+2] cikloaddíciónak.

3.3. Sztíril származékok és Meldrum-sav többlépéses dominó Knoevenagel-gyűrűzárási reakcióiban új alapvázú, kondenzált heterociklusos vegyületeket állítottunk elő diasztereoselektíven négy új kiralitáscentrum kialakulása mellett.

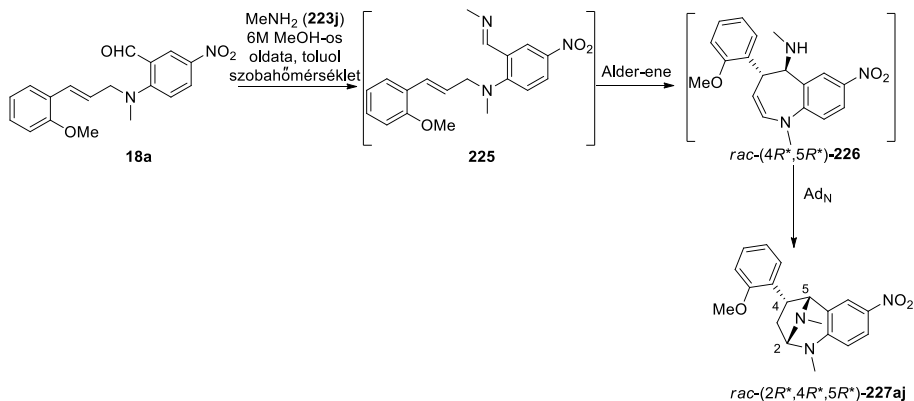
Kutatómunkánk során azonosítottunk egy többlépéses domino Knoevenagel-gyűrűzárási reakciót Meldrum-savval. A reakciót vizsgáltuk alifás szekunder és primer aminok jelenlétében, melyek beépültek a termékekbe a dominó reakciók során, és új királis, kondenzált heterociklusos végtermékeket hoztak létre négy új kiralitáscentrummal és számottevő diasztereoselektivitással.

5. Táblázat: Dominó Knoevenagel-IMHDA-Ad_N-acetonvesztés szekvencia különböző aminok jelenlétében.

Sor	Amin bázis	Termék	Hozam (%)	d.r.	Relatív konfiguráció (I-IV)
1	223a piperidin	220a-I 220a-II	65	5:4:0:0 ^a	<i>rac</i> -(1 <i>R</i> *,4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bR</i> *) <i>rac</i> -(1 <i>S</i> *,4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bS</i> *)
2	223b pirrolidin	220b-I 220b-II	3 18	1:6:0:0	<i>rac</i> -(1 <i>R</i> *,4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bR</i> *) <i>rac</i> -(1 <i>S</i> *,4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bS</i> *)
3	223c morfolin	220c-I 220c-II	16 9	7:4:0:0	<i>rac</i> -(1 <i>R</i> *,4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bR</i> *) <i>rac</i> -(1 <i>S</i> *,4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bS</i> *)
4	223d <i>N</i> -metil-piperazin	220d	bomlástermékek	-	-
5	223e dimetil-amin	220e-II	38	0:1:0:0	<i>rac</i> -(1 <i>S</i> *,4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bS</i> *)
6	223f diizopropil-amin	220f	bomlástermékek	-	-
7	223g Et ₃ N	220g <i>epi</i> -220g	46	2:1 ^a	<i>rac</i> -(4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bS</i> *) <i>rac</i> -(4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bR</i> *)
8	223h etanolamin	<i>epi</i> -220h	46	0:1	<i>rac</i> -(4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bR</i> *)
9	223i benzil-amin	220i-I 220i-II	21 4	5:1:0:0	<i>rac</i> -(1 <i>R</i> *,4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bR</i> *) <i>rac</i> -(1 <i>S</i> *,4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bS</i> *)
10	223j metil-amin	220j-III 220j-IV	24 24	1:0:0:1	<i>rac</i> -(1 <i>R</i> *,4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bS</i> *) <i>rac</i> -(1 <i>S</i> *,4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bR</i> *)
11	223k ciklohexil-amin	220k	bomlástermékek	-	-
12	223l allil-amin	220l-III	37	-	<i>rac</i> -(1 <i>R</i> *,4 <i>R</i> *,4 <i>aS</i> *,10 <i>bS</i> *)
13	223m propargil-amin	220m	bomlás- termékek	-	-

Gyűrűs szekunder aminokkal (**223a-d**) sikeresen állítottuk elő a **220a-c-I-II** termékeket. A dominó reakció során keletkező diasztereomer keverékeket a **220a-I-II** kivételével sikeresen választottunk el oszlopkromatográfiásan. *N*-Metilpiperazinnal elvégezve a reakciót csak bomlástermékek keletkezését sikerült azonosítanunk. Nyíltlancú aminok esetében előtérbe kerültek a bomlási reakciók, valamint a trietil-amminnal előállított termék keletkezése, amit ezeknél a reakcióknál már nem izoláltunk. A többlépéses dominó szekvenciát etanolamin (**223h**), dimetilamin (**223e**), metilamin (**223j**), allilamin (**223l**) és benzilamminnal (**223i**) sikerült elvégezni. Az etanolamin, allilamin és dimetilamin esetében diasztereoszelektíven sikerült az *epi*-**220a**, **220l-III**, valamint **220e-II** vegyületeket előállítani. Metil-amminnal elvégezve a reakciót azt tapasztaltuk, hogy ha az amint a hidroklorid sójából *in situ* a reakciólombikban szabadítjuk fel, akkor a korábban látott többlépéses domino reakció játszódik le, és a **220j-III** és **220j-IV** vegyületeket tudtuk izolálni. Ha a metilamint metanolos oldatából adjuk a reakció elegyhez, a Meldrum-sav nem vesz részt a dominó reakcióban, hanem a metilamminnal kialakuló imin lép intramolekuláris Alder-ene reakcióba (39. ábra), ami az amin intramolekuláris nukleofil addícióját követően nitrogén-áthidalt végterméket (**227aj**) eredményezett.

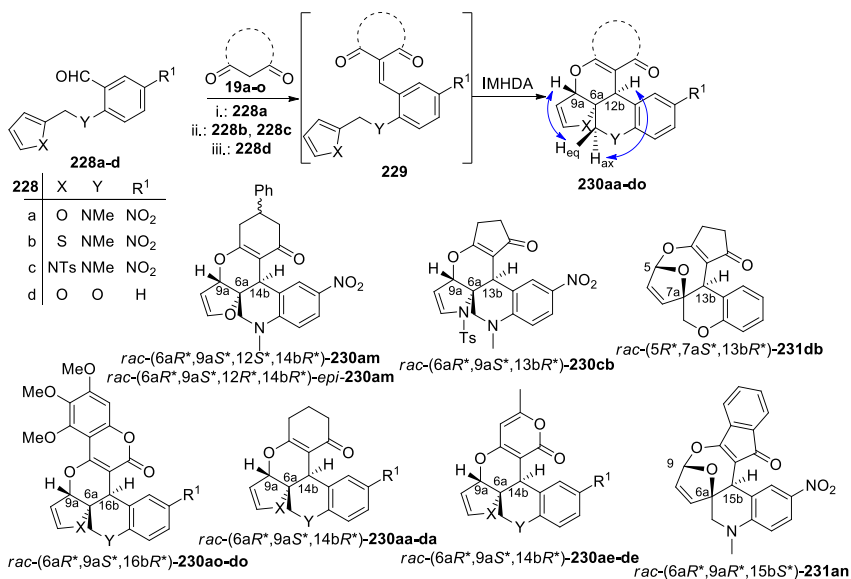

1. Ábra: Dominó Ad_N -Alder-ene- Ad_N reakció mechanizmusa.

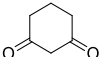
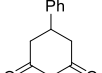
Ennek a versengő reakciótúnak a megjelenéséért a metilamin hozzáadásakor a rendszerbe kerülő alkohol a felelős, aminek jelenlétében kedvezőbb lesz a **225** imin kialakulása, mint a **221** intermedier képződése. A primer aminokkal végzett kísérletek során tapasztalt alacsony hozam a nagy polaritású bomlástermékek keletkezése mellett feltehetőleg a reakciók során keletkező, de tisztán nem izolálható **220g/epi-220g** vegyületek képződésének köszönhető.

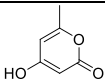
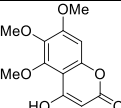
3.4. Új királis heterociklusos alapvázakat állítottunk elő furán, tiofén és pirrol alegységek diasztereoselektív dominó Knoevenagel-intramolekuláris hetero-Diels-Alder reakciójában.

A dominó Knoevenagel-gyűrűzárási szekvenciákat elvégeztük olyan kiindulási anyagokkal, amelyek a korábbi sztírol alegység helyett öttagú heteroaromás oldalláncot tartalmaztak. A gyűrűs β -dikarbonil származékokkal egy diasztereoselektív dominó Knoevenagel-intramolekuláris hetero-Diels-Alder (DK-IMHDA) reakcióban sikerült előállítanunk a **230aa-230do** királis, kondenzált heterociklusokat, melyeknek szerkezetét és relatív konfigurációját minden esetben 2D-NMR módszerekkel (COSY, HSQC, HMBC, NOESY/ROESY) igazoltunk. Az öttagú heteroaromás alegységek dienofilként reagáltak, ami a szakirodalomban és a tankönyvbe leírt szokványos reaktivitásuktól eltér.

6. Táblázat: Dominó Knoevenagel-hetero Diels-Alder reakciók furán, tiofén és pirrol származékokkal

Sor	228a-d	19a-o	Reagens szerkezete	Termék	Hozam (%)
1	228a	19a		230aa	87
2	228b			230ba	62
3	228c			230ca	83
4	228d			230da	82
5	228a	19m		230am	68

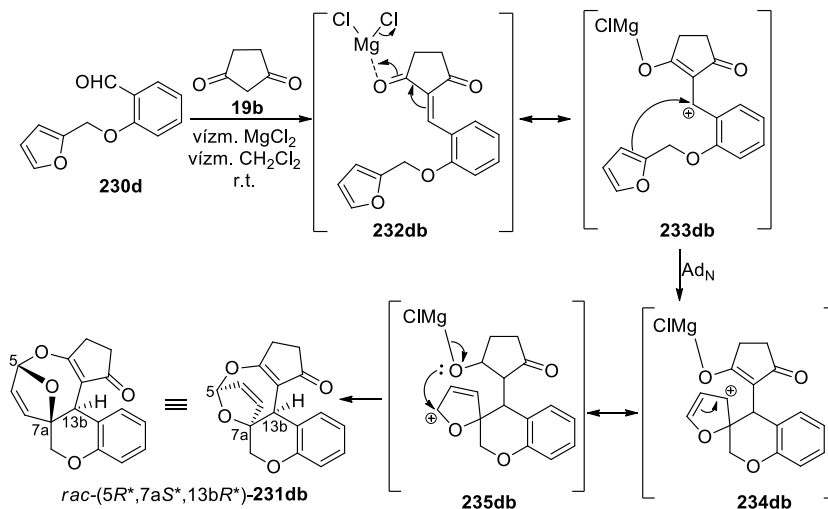
6	228a	19b		-	0
7	228c			230cb	41
8	228d			231db	12
9	228a	19n		231an	60
10	228a	19e		230ae	55
11	228c			230ce	77
12	228d			230ce	97
13	228a	19o		230ao	44
14	228c			230co	69
15	228d			230do	35

i. Et₃N, vízm. 1,2-diklóretán, szobahőmérséklet, ii. piperidin, vízm. EtOH, szobahőmérséklet-reflux, iii. AcOH, diklórmétán, szobahőmérséklet.

A gyűrűs β-dikarbonil vegyületek közül a ciklohexán-1,3-dionnal (**19a**) jó hozamok mellett sikerült izolálni a gyűrűzárt végtermékeket függetlenül a heteroaromás alegységtől, valamint az összekötő heteroatomtól. A tiofént tartalmazó **228b** szubsztrát csak az ciklohexán-1,3-dion (**19a**) reagenssel lépett IMHDA reakcióba. A reakciót elvégeztük a többi aktív metilénsoportot tartalmazó reagenssel is, azonban ezekben az esetekben csak a kiindulási anyagot sikerült visszanyernünk és nem sikerült számottevő átalakulást előidézni sem mikrohullámú aktiválással, sem más bázisok vagy Lewis-savak alkalmazásával. 5-Fenil-ciklohexán-1,3-dion (**19m**) és **228a** reakciójában deszimmetrizálást kíséreltünk meg elvégezni, azonban ebben az esetben C-12 epimerok keverékét tudtuk izolálni. Indán-1,3-dionnal (**19n**) elvégezve a reakciót csak a furán származék (**228a**) mutatott kellő reaktivitást, azonban itt egy formális [4+4] cikloaddíció játszódott le a Knoevenagel kondenzációt követően. Nem szimmetrikus reagensekkel [4-hidroxi-6-metil-2H-pirán-2-on (**19e**) és 4-hidroxi-5,6,7-trimetoxikumarin (**19o**)] elvégezve a gyűrűzárási reakciókat, a Knoevenagel intermedierek (**229**) lehetősége van HDA reakcióba lépni a lakton és a keton karbonilsoportokkal is. Az általunk vizsgált dominó reakciókban azonban teljes regioszelektivitás mellett csak a keton karbonilsoport cikloaddíciós reakcióját figyeltük meg.

Ciklopentán-1,3-dion reagenssel csak a **228d** és **228c** szubsztrátok léptek gyűrűzárási reakcióba, de eltérő mechanizmussal, a furán alegységet tartalmazó **228a** szubsztrát esetében még 0°C-on is a kiindulási anyag bomlását figyeltük meg. Az **228c** vegyülettel a DK-IMHDA reakció valósult meg, azonban érdekes módon az **228d** vegyület esetében a Knoevenagel kondenzációt egy formális [4+4] cikloaddíció követte (7. táblázat). A [4+4] cikloaddíció az FMO elmélet alapján termikusan nem megengedett, így csak többlépéses, ionos mechanizmus volt feltételezhető.

Elmondható továbbá, hogy a dominó Knoevenagel-[4+4] cikloaddíció alacsony, 12 %-os hozama miatt indokolt volt a gyűrűzárási reakció optimalizálása (7. táblázat).

7. Táblázat: **231db** keletkezésének mechanizmusa és gyűrűzárási reakció optimalizálása.

Sor	Katalizátor	Oldószer	Izolált hozam (%)
1	<i>rac</i> -1,1'-binaftil-2,2'-diil hidrogénfoszfát (0,5 ekv.)	vízm. toluol	18
2	<i>rac</i> -1,1'-binaftil-2,2'-diil hidrogénfoszfát (0,5 ekv.)	vízm. CH ₂ Cl ₂	bomlástermékek
3	<i>rac</i> -1,1'-binaftil-2,2'-diil hidrogénfoszfát (0,5 ekv.)	vízm. ACN	nincs reakció
4	<i>rac</i> -1,1'-binaftil-2,2'-diil hidrogénfoszfát (0,5 ekv.)	vízm. DMSO	nincs reakció
5	TFA (1,2 ekv.)	vízm. CH ₂ Cl ₂	bomlástermékek
6	pTSA (1,2 ekv.)	vízm. toluol	35
7	pTSA (1,2 ekv.)	vízm. ACN	17
8	TFMSA (1,0 ekv.)	vízm. toluol	bomlástermékek
9	TFMSA (1,0 ekv.)	vízm. ACN	bomlástermékek
10	Amberlyst 15 (20 mg)	vízm. CH ₂ Cl ₂	nincs reakció
11	NH ₄ Cl (1 ekv.)	vízm. CH ₂ Cl ₂	31
12	NaH ₂ PO ₄ (1 ekv.)	vízm. CH ₂ Cl ₂	42
13	vízm. MgCl₂ (1,5 ekv.)	vízm. CH₂Cl₂	47
14	vízm. NiCl ₂ (1,5 ekv.)	vízm. CH ₂ Cl ₂	29
15	vízm. InCl ₃ (1,5 ekv.)	vízm. CH ₂ Cl ₂	23
16	vízm. Sc(OTf) ₃ (1,5 ekv.)	vízm. CH ₂ Cl ₂	bomlástermékek

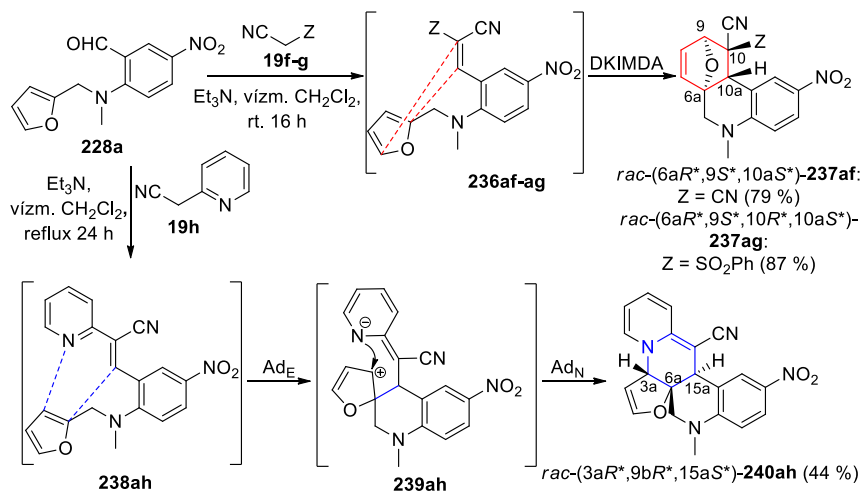
A **228d** szubsztrát érzékeny az erős Brönsted- és Lewis-savakra is, ami miatt számos esetben csak bomlástermékek keletkezését tudtuk detektálni. Az optimális körülményeknek végül a vízmentes diklórometán oldószerben vízmentes magnézium-klorid alkalmazása bizonyult. A mechanizmusra tettünk egy javaslatot, mely a Knoevenagel kondenzációval indul, amiben az **230db** intermediert

kapjuk. Ehhez az intermedierhez fog koordinálni a magnézium-klorid és a **233db** határszerkezeti formán keresztül egy Ad_N reakcióban a heteroaromás gyűrű α -szénatomjával fogja kialakítani a **234db** arénium ion intermediert, aminek tautomerizációját követő gyűrűzárásával keletkezik a **231db** vegyületet. A mechanizmust még a **228a** és **230n** dominó reakciója esetén sikerült azonosítanunk, ahol már a reakció körülmények optimalása nélkül is jó hozammal sikerült izolálnunk az áthidalt **231an** vegyületet. A relatív konfiguráció a kiralitás centrumok ^1H - és ^{13}C -NMR kémiai eltolódását figyelembe véve azonosnak tekinthető a **231db** esetével, de a molekulák számozása eltér.

A [4+2] reakciók során három szomszédos kiralitáscentrum alakult ki, melyekből a C-6a egy kvaterner spiro szénatom. A C-6a pozíció miatt szükséges volt a relatív konfiguráció meghatározáshoz 2D-NOESY illetve -ROESY spektrumok felvétele. A relatív konfigurációt a **230ba** valamint **230ce** származékok esetén röntgendiffrakciós szerkezetvizsgálat is alátámasztotta, ami egyértelműen igazolta a NOESY mérések alapján meghatározott relatív konfigurációkat. A [4+4] reakcióban keletkezett **231db** vegyület planáris szerkezetét 1- és 2D-NMR mérésekkel sikerült meghatározni, azonban a relatív konfiguráció meghatározása az megfelelő effektusok hiányában nem volt lehetséges NMR mérésekkel. A **231db** vegyület relatív konfigurációját egykristály röntgen diffrakcióval sikerült igazolni, ami a korábban NMR mérésekkel meghatározott szerkezetet is alátámasztotta.

3.5. Furán és pirrol versengő dominó Knoevenagel-gyűrűzárási reakcióiban új áthidalt és kondenzált, királis heterociklusokat állítottunk elő nyíltláncú, aktív metilén csoportot tartalmazó reagensekkel.

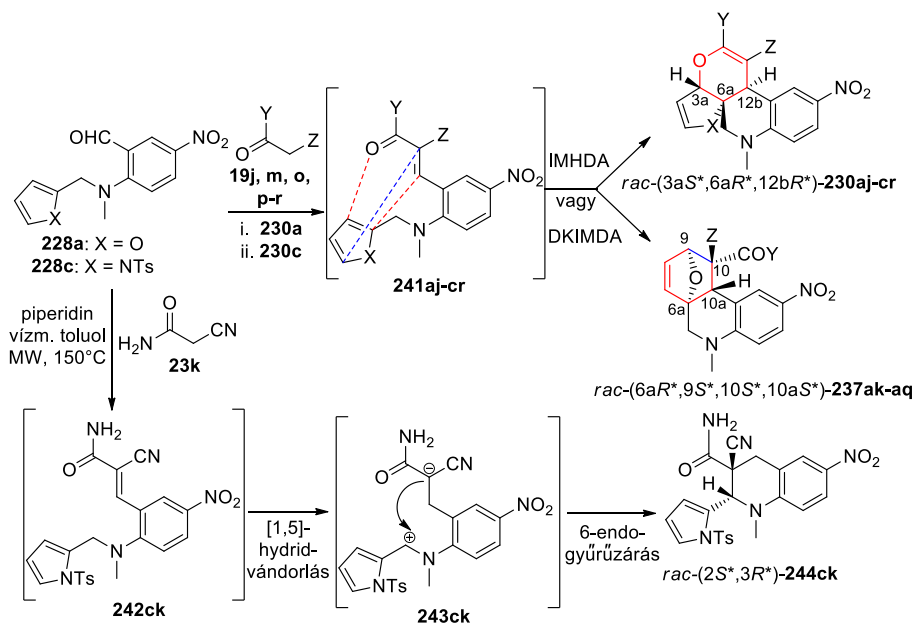
A dominó reakciókat malonitrillel illetve 2-(fenilszulfonil)-acetonitrillel végeztük el, melyek nem tartalmaztak karbonil csoportot. Ezekben az esetekben a Knoevenagel kondenzációt egy diasztereoselektív intramolekuláris Diels-Alder (IMHDA) reakció követte, ahol a furán alegység az irodalomból ismert reaktivitásnak megfelelően a dién szerepét töltötte be.

2. ábra: Dominó Knoevenagel-Diels-Alder reakciók valamint a kétlépéses aza-[4+2] cikloaddíció

A DA reakcióban keletkező áthidalt **237af** és **237ag** vegyületek relatív konfigurációját egykristály röntgendiffrakcióval sikerült azonosítanunk. További áthidalt végtermékek előállítása céljából elvégeztük a gyűrűzárási reakciót 2-(piridin-2-il)-acetonitrillel (**19h**), azonban a dominó reakcióban nem a várt kondenzált származékot kaptunk, hanem a **240ah** vegyületet izoláltuk diasztereoegységes formában. A **240ah** vegyület keletkezése feltehetőleg egy kétlépéses, formális aza-[4+2] cikloaddícióval értelmezhető, melyben a piridingyűrű a heterodién része. A **240ah** végtermék szerkezetét és relatív konfigurációját a 2D-NMR mérések mellett sikerült egykristály röntgendiffrakcióval is alátámasztanunk.

A reakciókat elvégeztük további aciklusos aktív metilén csoportot tartalmazó vegyületekkel, mely során a HDA és DA cikloaddíciók versengését tapasztaltuk az alkalmazott reagens és heterociklusos alegységektől függően (8. táblázat).

8. Táblázat: Dominó Knoevenagel-gyűrűzárási reakciók nyíltláncú aktív metilénsoportot tartalmazó reagensekkel.

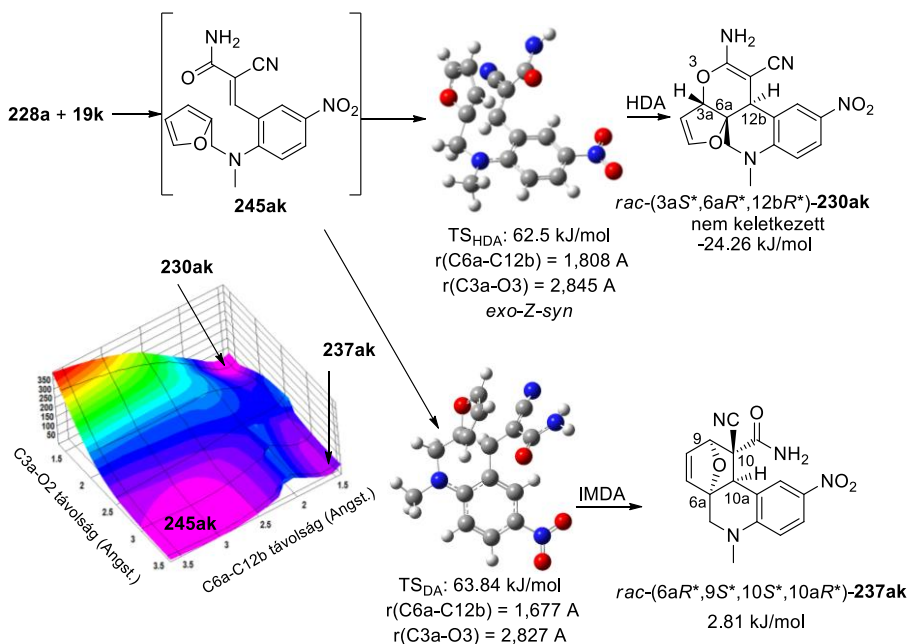
Sor	228a-c	19j-r	Y	Z	Termék	Hozam (%) ^a
1	228a	19p	Ph	CN	230ap	80
2	228c				230cp	85
3	228a	19k	NH ₂	CN	237ak	93
4 ^b	228c				244ck	39
5	228a	19m	NMe ₂	CN	237am	73
6	228a	19j	OEt	CN	237aj	84
7	228a	19q	Me	COOMe	237aq	23
8	228c				230cq	63
9	228c	19r	Me		230cr	55
10	228c	19s	Me	SO ₂ Ph	230cs	81

a) Izolált hozamok, b) piperidin, vízm., toluol, mikrohullámú besugárzás, 150°C.

A nitriltartalmú reagensek, amennyiben keton karbonilcsoportot tartalmaztak DK-IMHDA reakcióba léptek a **228a** és **228c** szubsztrátokkal a **230aj-cs** terméket eredményezve. Azokban az esetekben, amikor a reagens csökkent reaktivitású karbonilcsoportot tartalmazott (**19k-q**) a **228a** szubsztrát DK-IMDA reakcióban eredményezte a **237ak-aq** áthidalt vegyületeket diasztereoszелеktíven. A **237ak** és **237am** termékek relatív konfigurációját a NOESY

spektrumokban található NH/9 és NMe/9 keresztcsúcsok alapján határoztuk meg, ami *rac*-(6aR*,9S*,10S*,10aS*)-nek adódott. A 2-cianoacetamid (**19k**) és **228c** pirrol tartalmú szubsztrát esetében megkíséreltük a gyűrűzárási reakciót mikrohullámú aktiválással végrehajtani, de ebben az esetben nem a pirrol gyűrű lépett gyűrűzárási reakcióba, hanem egy [1,5]-hidridvándolást követő 6-*endo* gyűrűzárási reakcióban diasztereoselektíven kaptuk a **244ck** tetrahidrokinolin származékot. Az amid (**19r**) és szulfon (**19s**) oldalláncot tartalmazó reagensek csak a pirrolszármazékkal léptek DK-IMHDA reakcióba, míg a **228a** vegyület esetében nem történt átalakulás. A **230ap** vegyület szerkezetét és relatív konfigurációját egykristály röntgendiffrakció is igazolta.

Vizsgáltuk a dominó reakció mechanizmusát a **228a** szubsztrát és a 2-cianoacetamid reagens reakciójában kvantumkémiai számításokkal (43. ábra).

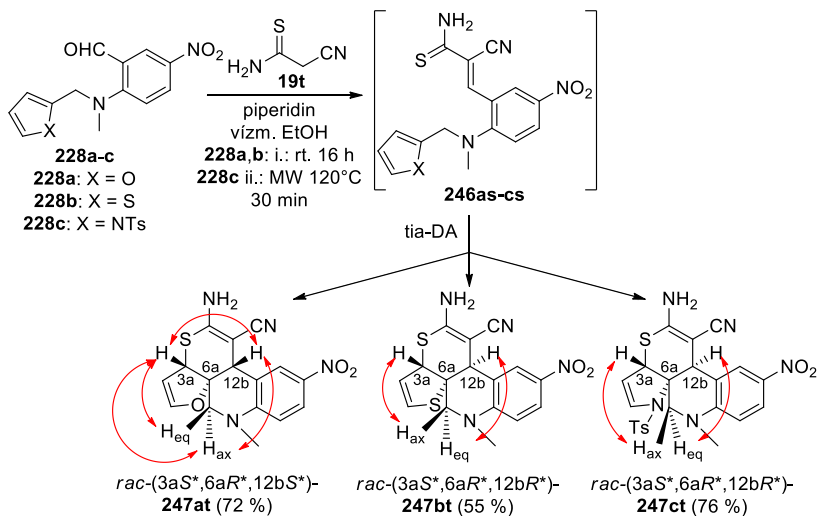
3. ábra: **228a** és **19k** reakciójának mechanizmus számolása

A számításokat megelőzően az volt a feltételezésünk hogy a **230ak** vegyület keletkezett a gyűrűzárási reakció során, mert az ^1H - és ^{13}C -NMR jeleltolódások és a jelek multiplicitása közel azonos a két termékre. Ennek megfelelően a számítások során a Knoevenagel intermedierből (**245ak**) és a **230ak** termékből kiindulva C-3a-O-3 és C-6a-O-12b kötéseket 0,1 Å értékkel változtatva B3LYP/6-31G(d) számítási szinten, gázfázisban felvettük a potenciális energia

hiperfelületet (PEH) (43. ábra). Az átmeneti állapotokat M06-2X/TZVP PCM/1,2-diklóretán szinten optimalva mindkét reakcióútra meghatároztuk az átmeneti állapotok energiáját, ami 62.5 kJ/mol-nak adódott az IMHDA reakcióra és 63.84 kJ/mol-nak az IMDA reakcióra. A termékek relatív energiája –24,26 kJ/mol **230ak** esetén és 2.82 kJ/mol az **237ak** esetén, ami alapján kijelenthető, hogy a **230ak** vegyületnek a keletkezése termodinamikailag jelentősen kedvezőbb az áthidalt származékkal szemben. A későbbi HMBC és NOESY mérések alapján megállapítottuk, hogy a *rac*-(6aR*,9S*,10S*,10aS*)-**237ak** vegyületet sikerült izolálni elletétben a kezdeti feltételezésünkkel. Ezen vegyületnek a keletkezése azzal magyarázható, hogy a Knoevenagel kondenzáció során a kialakuló kettőskötés konfigurációja (*E*).

3.6. Kondenzált, királis 3,4-dihidro-2H-tiopirán származékokat állítottunk elő furán, tiofén és pirrol alegységek diasztereoselektív domino Knoevenagel-intramolekuláris tia-Diels-Alder reakcióival.

Módosítottuk a heterociklusos alapvázakat úgy, hogy az eddigi oxa-Diels-Alder reakciót egy tia-Diels-Alder reakcióra cseréltük. Ehhez 2-cianotioacetamidot (**19t**) használtuk reagensként (44. ábra).

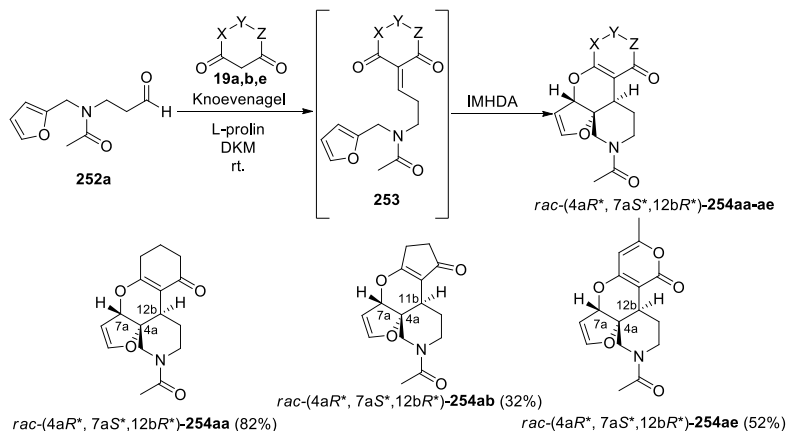

4. Ábra: Dominó Knoevenagel-tia-Diels-Alder reakciók furán, tiofén és pirrol származékokkal

A heteroaromás alegységtől függetlenül jó hozamokkal sikerült előállítani a **247at-ct** végtermékeket. A tia-Diels-Alder reakció mindhárom esetben diasztereoselektíven játszódott le, azonban a furán esetében eltérő sztereoizomert tudtuk izolálni, mint a pirrol és tiofén esetében. A relatív konfigurációkat a 43. ábrán nyilakkal jelölt NOE kölcsönhatások alapján rendeltük hozzá, és a **247bt** esetében röntgendiffrakciós szerkezetvizsgálat is alátámasztotta a meghatározott relatív konfigurációt. Az eltérő diasztereoselektivitásnak feltehetően a heteroatomok eltérő mérete, vagy a velük kialakuló másodlagos pályakölcsönhatások eltérő erőssége lehetett az oka, ugyanis a molekula minden egyéb része megegyezik.

3.7. Furán és sztirol alegységet tartalmazó alifás oldalláncú kiindulási anyagokkal dominó Knoevenagel-hetero-Diels-Alder reakcióban egyszerűsített szerkezetű, királis kondenzált heterociklusokat állítottunk elő diasztereoselektíven.

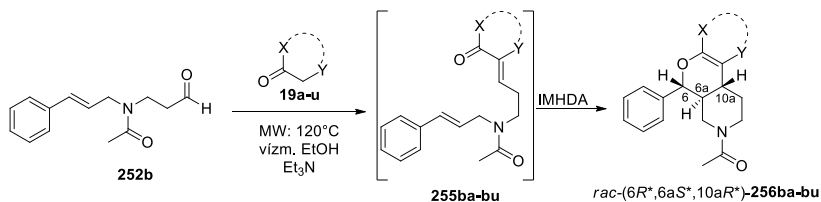
A kedvezőbb farmakológiai paraméterek érdekében előállítottunk olyan kondenzált királis heterociklusokat, melyek nem tartalmazták a kondenzált „E”-benzolgyűrűt. A kiindulási anyagokkal külön-külön elvégeztük a dominó reakciók optimalizálását ciklohexán-1,3-dionnal (**19a**). A **254aa,ab,ae** végtermékeket teljes diasztereoselektivitással sikerült előállítanunk, melyek közül a **254ae** vegyület szerkezetét és relatív konfigurációját az NMR mérések mellett egykristály röntgendiffrakcióval is alátámasztottuk.

5. Ábra: Dominó Knoevenagel-hetero Diels-Alder reakciók gyűrűs β -dikarbonil származékokkal és **252a**-val.

A sztirol alegységet tartalmazó kiindulási anyaggal is sikeresen végeztük el a DK-IMHDA reakciókat. A szubsztrát reaktivitása jelentősen csökkent, amit feltehetőleg a formilcsoporttal

konjugálódó aromás benzolgyűrű hiánya okozhatta. A csökkent reaktivitásnak köszönhetően csak mikrohullámú melegítéssel voltak a gyűrűzárási reakciók kivitelezhetőek.

9. Táblázat: Kondenzált „E”-benzolgyűrűt nem tartalmazó 252b vegyület DK-IMHDA reakciói

Sor	19a-u	Reagens	Termék	Hozam (%)
1	19a		256ba	92
2	19b		256bb	42
3	19c		256bc	16
4	19e		256be	37
5	19o		256bo	21
6	19p		256bp	48
7	19u		256bu	63

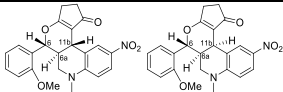
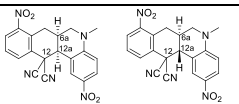
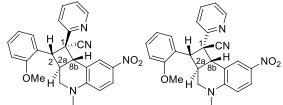
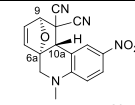
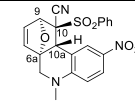
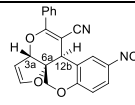
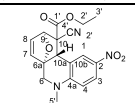
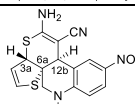
A dominó reakciót elvégeztük mindegyik a korábbiakban már bemutatott aktív metilén csoportot tartalmazó vegyületre, azonban csak hét esetben sikerült a kívánt végterméket előállítani. A többi esetben csak bomlástermékek keverékét sikerült azonosítanunk. A kialakult vegyületek szerkezetét és relatív konfigurációját NMR mérésekkel határoztuk meg, amit a 256ba esetben egykristály röntgendiffrakcióval is sikerült megerősítenünk.

3.8. Vizsgáltuk a dominó Konevenagel-gyűrűzárási reakciókkal előállított heterociklusos származékok sejtszétoldásgátló aktivitását, és több célvegyület esetén alacsony mikromólos IC₅₀ értéket azonosítottunk különböző rákos sejtvonalakon.

A PhD kutatómunkám során előállított vegyületek sejtszétoldásgátló hatását az ELTE Peptidkémiai Kutatócsoportjában vizsgálták humán U87 glioblasztóma (agydaganat) és HepG2 májdaganatos sejtvonalakon valamint a kutatómunka korai szakaszában előállított vegyületeket

Qindao-ban az Ocean University of China egyetemén Dr. Dehai Li és kutatócsoportja vizsgálta HL60 (leukémia), A2780 (petefészekrák), HELA (méhnyakrák) és BEL-7402 (májrák) sejtvonalakon ahol pozitív kontrollként doxorubicint használtak.

10. Táblázat: A PhD kutatómunka alatt előállított célvegyületek IC₅₀ értékei humán rákos sejtvonalakon.

Vegyület	IC ₅₀ (μM)					
	U87	HepG2	HL60	A2780	HELA	BEL-7402
 <i>rac</i> -(6R*,6aS*,12bS*)- 207ab <i>rac</i> -(6R*,6aS*,12bS*)- <i>epi</i> - 207ab	-	-	10,3	18,5	>30	>30
 <i>rac</i> -(6aR*,12aS*)- 210cf <i>rac</i> -(6aR*,12aS*)- <i>epi</i> - 210cf	-	-	>30	6,0	6,9	6,1
 <i>rac</i> -(1R*,2S*,2aR*,8bS*)- 213ah <i>rac</i> -(1S*,2S*,2aR*,8bS*)- <i>epi</i> - 213ah	33,7	-	-	-	-	-
 <i>rac</i> -(6aR*,9S*,10aS*)- 237af	-	9,8	-	-	-	-
 <i>rac</i> -(6aR*,9S*,10R*,10aS*)- 237ag	1,8	4,1	-	-	-	-
 <i>rac</i> -(3aS*,6aR*,12bR*)- 230dp	9,9	-	-	-	-	-
 <i>rac</i> -(6aR*,9S*,10aS*)- 237aj	8,3	12,9	-	-	-	-
 (3aS*,6aR*,12bR*)-250bt	45	-	-	-	-	-

Legjobb eredményt a furán-származékok mutatták, és mind a kondenzált (**230**) és áthidalt (**237**) gyűrűs vegyületek között található ígéretes sejtsztódásgátló hatású származék alacsony mikromólos IC_{50} értékkel. A megfelelő pirrol és tiofén analógiák inaktívnak bizonyultak a vizsgált sejtvonalakon ($IC_{50} > 50 \mu M$). A DK-IMHDA reakciókkal előállított vegyületek közül a **230dp** szelektíven az U87-es sejtvonalon volt aktív. A tia-HDA gyűrűzárásban kapott vegyületeink közül mérsékeltebb aktivitást mutatott a tiofén alegységet tartalmazó **247bt** vegyület. Legjobb aktivitás értékeket az áthidalt **237af**, **237ag** és **237aj** vegyületek adták. A **237ag** származék a kutatócsoportban eddig előállított, aktív vegyületekkel azonos nagyságrendű, $1,8 \mu M$ -os IC_{50} értéket mutatott az U87-es sejtvonalon. Az U87 glioblasztoma sejtvonalon a temozolomid, míg a HepG2 sejtvonalon etopozid ($IC_{50} = 30.50 \mu M$) volt a pozitív kontroll. A temozolomid egy 100 - $250 \mu M$ -os IC_{50} értéket adó, forgalomban lévő kemoterápiás gyógyszerhatóanyag glioblasztóma kezelésére. Jelenleg nincsenek igazán hatékony készítmények a glioblasztóma kemoterápiás kezelésére, így elengedhetetlen új hatékony alapvázak előállítása, melyek vezérmolekulaként szolgálhatnak a további fejlesztésekhez.

4. Az eredmények alkalmazási lehetőségei

A kutatómunkánk során felderítettük és optimalizáltuk a sztirol, furán, tiofén és pirrol alegységet tartalmazó vegyületek dominó Knoevenagel-gyűrűzárási szekvenciáit. Nyolc különböző gyűrűzárási mechanizmust azonosítottunk, melyekkel összesen kilenc új kondenzált királis heterociklust tartalmazó sorozatot állítottunk elő. Az előállított heterociklusos alapvázak a szakirodalomban nem voltak leközölve. A reakciók kiterjeszthetőségét az alkalmazott reagensek oldaláról felderítettük, és azonosítottuk, hogy milyen szubsztitúciós mintázatok a kedvezőek az adott alapvázak szintézise során. Minden a kutatómunka során előállított új heterociklusos alapváz szerkezetét és relatív konfigurációját az NMR mérések mellett egykristály röntgendiffrakcióval igazoltuk.

Az előállított vegyületek közül 8 esetben alacsony μM -os sejtsztódásgátló aktivitást azonosítottunk humán rákos sejtvonalakon. Az optimalizált körülményekkel, valamint az aktív vegyületek szubsztitúciós mintázatának figyelembevételével a későbbiekben lehetőség nyílik a még aktívabb vegyületek szintézisére.

Nyilvántartási szám: DEENK/2/2025.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Kajtár Mihály
Doktori Iskola: Kémiai Tudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10095855

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Idegen nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (2)

1. **Kajtár, M.**, Király, S. B., Bényei, A., Kiss-Szikszai, A., Ábrahám, A., Zhang, N., Horváth, L. B., Bősze, S., Li, D., Kotschy, A., Paczal, A., Kurtán, T.: Competing Domino Knoevenagel-Cyclization Sequences with N-Arylcinnamylamines.
J. Org. Chem. 89 (10), 6937-6950, 2024. ISSN: 0022-3263.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1021/acs.joc.4c00299>
IF: 3.3 (2023)
2. **Kajtár, M.**, Király, S. B., Bényei, A., Kiss-Szikszai, A., Ábrahám, A., Horváth, B. L., Bősze, S., Kotschy, A., Paczal, A., Kurtán, T.: Knoevenagel-IMHDA and -IMSDA sequences for the synthesis of chiral condensed O,N-, S,N- and N-heterocycles.
RSC Advances. "Accepted by Publisher" (-), [1-19], 2024. ISSN: 2046-2069.
IF: 3.9 (2023)

A közlő folyóiratok összesített impakt faktora: 7,2

**A közlő folyóiratok összesített impakt faktora (az értekezés alapjául szolgáló közleményekre):
7,2**

A DEENK a Jelölt által az IDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2025.01.09.

5. Publikációs jegyzék

A dolgozat témájához kapcsolódó közlemények:

A dolgozat témájához kapcsolódó közlemények:

1. M. Kajtár, S. B. Király, A. Bényei, A. Kiss-Szikszai, A. Kónya-Ábrahám, N. Zhang, L. B. Horváth, Sz. Bősze, D. Li, A. Kotschy, A. Paczal, and T. Kurtán: Competing Domino Knoevenagel-Cyclization Sequences with *N*-Arylcinnamylamines, *J. Org. Chem.* **2024**, 89 (10), 6937-6950.
2. M. Kajtár, S. B. Király, A. Bényei, A. Kiss-Szikszai, A. Kónya-Ábrahám, L. B. Horváth, Sz. Bősze, A. Kotschy, A. Paczal, T. Kurtán: Knoevenagel-IMHDA and -IMSDA sequences for the synthesis of chiral condensed *O,N*-, *S,N*- and *N*-heterocycles, *RSC Advances*; **2025**, közlésre elfogadva, közlemény azonosító: RA-ART-11-2024-008353.R1.
3. M. Kajtár, S. B. Király, Sz. Bősze, A. Paczal, A. Kotschy, T. Kurtán: Domino Knoevenagel-intramolecular cyclization reactions using five-membered aromatic heterocycles with one heteroatom as a dienophile, szabadalmi elsőbbségi bejelentés, **2024**, 138028-1423 TEP.
4. M. Kajtár, S. B. Király, A. Mándi, Sz. Bősze, A. Paczal, A. Kotschy, T. Kurtán: Domino Knoevenagel-intramolecular cyclization reactions using five-membered aromatic heterocycles with one heteroatom as a diene, szabadalmi elsőbbségi bejelentés, **2024**, 138029-1423 TEP.
5. M. Kajtár, S. B. Király, A. Rimóczi, A. Mándi, A. Bényei, A. Kiss, L. B. Horváth, Sz. Bősze, A. Paczal, A. Kotschy, T. Kurtán: The Janus-faced reactivity of π -excessive five-membered heterocycles in domino Knoevenagel-cyclization reactions, **2025**, beküldés előtt.

Egyéb közlemények

1. S. B. Király, M. Kajtár, A. Bényei, E. Lisztes, B. I. Tóth, T. Bíró, G. Vasvári, M. Vecsernyés, T. Kurtán: Regio- and diastereoselectivity of domino Knoevenagel-hetero Diels-Alder reactions with 4-hydroxycoumarins and related derivatives as reagents, **2025**, beküldés előtt.

Szakmai előadások:

1. Kajtár Mihály, Király Sándor Balázs, Mándi Attila, György Péter Vendel, Kurtán Tibor: Domino-Knoevenagel gyűrűzárási reakciók vizsgálata szubsztituált *N*-(3-arylprop-2-én-1-il)anilin származékokkal, MTA Alkaloid- és Flavonoidkémiai Munkabizottság Ülése (Mátrafüred, 2020.10.01-02).
2. Kajtár Mihály, Király Sándor Balázs, Kurtán Tibor: Domino gyűrűzárási reakciók vizsgálata kondenzált heterociklusok diasztereoselektív előállítására, MTA Heterociklusos és Elemorganikus Kémiai Munkabizottság Patonay Tamás-díj emlékülése (Budapest, 2021.09.02).
3. Kajtár Mihály, Király Sándor Balázs, Mándi Attila, Kovács Tibor, Kurtán Tibor: Domino gyűrűzárási reakciók új alapvizsgálat képviselő kondenzált heterociklusok előállítására, Gyógyszerkémiai és Gyógyszertechnológiai Szimpózium (Herceghalom, 2021.09.20-21.).
4. Kajtár Mihály, Király Sándor Balázs, Vajnay Dorottya, Kurtán Tibor: Domino gyűrűzárási reakciók vizsgálata kondenzált heterociklusok diasztereoselektív előállítására, MTA Alkaloid- és Flavonoidkémiai Munkabizottság ülése (Mátrafüred, 2021.10.07-08).

5. Kajtár Mihály, Király Sándor Balázs, Kurtán Tibor: Királis, Kondenzált Heterociklusok Előállítása Domino Gyűrűzárási Szekvenciákkal, Heterociklusos és Elemorganikus Kémiai Munkabizottság ülése (Balatonszemes, 2022.05.23-25).
6. Kajtár Mihály, Király Sándor Balázs, Kurtán Tibor: Királis, kondenzált heterociklusok előállítása domino gyűrűzárási szekvenciákkal. MKE Vegyészkonferencia (Eger, 2022.06.15-17.).
7. Kajtár Mihály, Kurtán Tibor: Domino ring-closure reactions with furan, thiophene and pyrrole derivatives, 19th Blue Danube Symposium on Heterocyclic Chemistry (Bratislava, 2022.08.22-24.).
8. Kajtár Mihály, Király Sándor Balázs, Paczal Attila, Kotschy András, Kurtán Tibor: Domino gyűrűzárási reakciók furán, tiofén és pirrol származékokkal, MTA Alkaloid- és Flavonoidkémiai Munkabizottság ülése (Mátrafüred, 2022.10.06-07).
9. Kajtár Mihály, Paczal Attila, Kotschy András, Kurtán Tibor: Sejtszótódásgátló hatású királis, kondenzált heterociklusok domino szintézise, Zechmeister László előadói díj-2022 (Budapest, 2022.11.18.).
10. Kajtár Mihály, Király Sándor Balázs, Rimóczi Alíz, Paczal Attila, Kotschy András, Kurtán Tibor: Intramolekuláris domino cikloaddíciós reakciók π -elektron feleslegű heterociklusokkal, Heterociklusos és Elemorganikus Kémiai Munkabizottság ülése (Balatonszemes, 2023.05.31-06.01).
11. Kajtár Mihály, Király Sándor Balázs, Rimóczi Alíz, Paczal Attila, Kotschy András, Kurtán Tibor: Dominó Knoevenagel-gyűrűzárási reakciók heterociklusok előállítására, Gyógyszerkémiai és Gyógyszertechnológiai Szimpózium (Herceghalom, 2023.09.12-13.).
12. Kajtár Mihály, Király Sándor Balázs, Rimóczi Alíz, Paczal Attila, Kotschy András, Kurtán Tibor: Domino Knoevenagel gyűrűzárási reakciók π -elektonfeleslegű heterociklusokkal, MTA Alkaloid- és Flavonoidkémiai Munkabizottság ülése (Mátrafüred, 2023.10.05-06).
13. Kajtár Mihály, Király Sándor Balázs, Paczal Attila, Kotschy András, Kurtán Tibor: Synthesis of antiproliferative, condensed, chiral heterocycles with domino Knoevenagel sequences. Pan-Balkan Alliance of Natural Products and Drug Discovery Associations. (China, Shanghai, 2023.11.29.-12.03.).